

‘Moeder, waarom leven wij?’

Over loslaten en losgelaten worden

Roos Maes

42

DE KOVEL

“Moeder, waarom leven wij?” De titel van het boek van Lode Zielens zou wel eens dé universele noodkreet van de mens kunnen zijn. Maar de zoektocht naar een antwoord moet elk van ons zelf gaan. Wat maakt dat we echt leven? Op wie kunnen we vertrouwen? Wat blijft er over als alles in het leven ons uit handen genomen wordt? Hoe kunnen we ten volle leven, hoe worden we mens? Roos Maes laat in een intiem getuigenis de vragen op zich afkomen. Haar verhaal begint en eindigt bij de band tussen moeder en kind. Een verhaal over loslaten dat herkenbaar is voor velen.

Barensnood

De meest indringende ervaring in mijn leven was de geboorte van mijn eerste kind. In mijn herinnering was het een uiterst zware bevalling, de weeën bleven zich aan mij opdringen, keerden mijn lijf binnenstebuiten. Ik verloor de controle over mijn lichaam, ik werd enkel gevoel en pijn. Ik perste alsof mijn leven ervan afhing. Mijn leven én het leven van mijn kind, één leven.

Ergens veraf klonk: “Het is een rostje, een écht rostje...” Na een laatste ultieme inspanning voelde ik de verlossing en dezelfde stem schalde, even enthousiast: “Het is een jongen, met alles erop en eraan.” Ikzelf bleef achter met een intens gevoel van verlatenheid. Een immense leegte. Ik had mijn kind in de wereld geworpen, zo voelde het. Nog voor ik écht besepte dat ik een gezonde levende zoon ter wereld had gebracht, overviel mij de gedachte: “Hij is niet meer van mij! Hij valt in de wereld, met al wat menselijk en onmenselijk is.” Daarom is een kind baren ook het begin van sterven. Je geeft het eerste stukje dat écht van jezelf is weg. Dichters kunnen zo’n diepe ervaring misschien in woorden vangen, en dan nog... Alleen moeders kunnen weten hoe het voelt als je de natuur haar gang laat gaan. Een kind loslaten is nieuw leven tot stand brengen. Zo wordt het eerste sterven letterlijk *draagbaar*. En daarom doet de dood van een kind ook zo *ondraaglijk* veel pijn.

Andrew Wyeth, *Christina Olson*, tempera op paneel, 82,5 x 61 cm, 1947. Curtis Galleries, Minneapolis.

De afgebeelde vrouw in dit werk van de bekende Amerikaanse vertegenwoordiger van het magisch realisme is Christina Olson, eigenares van het huis waarin Wyeth zijn studio inrichtte. Vanuit het *Olson House* kijkt de kunstenaar naar eigen zeggen steevast 'door de ogen van Christina's ziel' naar de buitenwereld.

Deze bekentenis krijgt een ontzaglijke draagwijdte als men weet dat Christina niet kon lopen. Met haar liet Wyeth los wat onbereikbaar was, maar ontving er een ondefinieerbare wereld voor in de plaats.

Niet iedereen brengt een kind ter wereld, maar iedereen wordt wel geboren. Dat is ook loslaten: de warmte van de moederschoot, de fysieke verbinding, de beslotenheid, de eenheid verliezen. Je wordt, willens nillens, losgelaten. Je hebt geen keuze. Het gebeurt aan jou, net zoals baren ook aan jou gebeurt. En zo is het leven, er komt een scheur in de band tussen moeder en kind. Die scheur is een merkteken, ze geeft een definitieve plooi aan je leven. Je geraakt er nooit meer vanaf.

Het grote moeten

Mijn moeder is zeven jaar geleden gestorven. Hoe ouder ik word, hoe meer uitspraken van haar mij te pas en te onpas te binnen schieten. Alsof mijn moeder in mij opnieuw tot leven komt door wat ze zei. Een vriend van mij beweerde dat het niet noodzakelijk *haar* uitspraken zijn die in mij blijven hangen. Onbewust wijs ik ze aan haar toe, omdat ze nu voor mij betekenisvol zijn. Het zij zo. Een van die uitspraken – en die komt zeker van mijn moeder – is: “Moeten is dwang.” Als dat zo is, dan heerst er in deze tijd een dwangneurose. We zeggen vrij te zijn maar steeds meer moeten we van alles: op vakantie gaan, jong en fit blijven, de nieuwe trends volgen, je persoonlijkheid ontwikkelen, flexibel en toch jezelf zijn. Sommige dingen moet je ook best niet doen: geloven bijvoorbeeld, of tegen de stroom ingaan.

Nog zo'n uitspraak: “Doe wat je niet laten kan.” Hiermee gaf mijn moeder haar pogingen op om mij te overtuigen van haar ideeën en stuurde ze mij de vrijheid in. Ook al was ik nog niet tot de jaren van verstand gekomen en was mijn geweten nog een erg amorf wezen in mij, het leven zelf zou mij de weg wel wijzen. Gewapend met het adagio ‘in eer en geweten’ dat in mijn opvoeding heilig was.

Laveren tussen vrijheid en dwang, tussen je eigen weg gaan en ingaan op wat op je afkomt, tussen binnen en buiten, hart en verstand, verantwoordelijkheid en vrijheid, het is een voortdurend zoeken naar de weg die het best bij

je past. In een postmodern tijdperk is dat niet gemakkelijk. Onze samenleving zweert bij de vrije keuze en de autonomie van de persoon. En toch zijn de machten die ons dicteren wie we zijn en wat we doen sterker dan ooit. Ook in het domein van de geestelijke gezondheid staan dictaten van vrij zijn en jezelf zijn hoog aangeschreven. Allerlei cursussen leren mij hoe ik vrij en helemaal mijzelf kan zijn door los te laten. Wie vrij wil zijn, *moet* loslaten.

Is loslaten dan een bewuste daad van onthechting? En *moeten* we dat wel?

Loslaten

Ieder mensenleven begint dus met een diepe breukervaring, je wordt letterlijk losgelaten en dan nog door diegene die jou het leven gaf. Het heeft iets wreeds. Dat oerverdriet blijft in je hangen. Een leven lang. Daarom is loslaten zo moeilijk, omdat je hebt ervaren hoe het voelt om losgelaten te worden. Het doet pijn. En dat wens je jezelf en een ander niet toe. We *moeten* dus niet loslaten, toch niet vanuit een moeten dat ons wordt opgelegd. Het is gewoon zo dat het leven zelf ons tot loslaten brengt, of we dat nu willen of niet. De vraag is, hoe we met dat gegeven – het leven zelf – omgaan. Of loslaten ons leven rijker, mooier, dieper maakt. Of wijzelf en onze omgeving er beter van worden?

Ik keer even terug naar de geboorte-ervaring. Als je geluk hebt, dan mag je ervaren dat er behalve een moeder, die je leven tekent, ook een vader is die datzelfde doet. Anders, vrijer misschien, maar even intens. En op je weg kom

Andrew Wyeth, *Christina's World*, tempera op paneel, 82 x 121 cm, 1948. Museum of Modern Art, New York. Wyeth beeldt de gehandicapte Christina Olson af, die de helling opkruipt naar het Victoriaanse huis.

je nog zovele mensen tegen aan wie je gehecht geraakt. Dat is des mensen, ze hechten zich aan elkaar. Wie zich niet hecht, kan niet loslaten. Dat is de vreugde én de tragedie van het leven. Hechten en loslaten, en in dat gegeven je standvastigheid ontwikkelen. Stilaan grond onder je voeten voelen, niet losgeslagen moeten leven, rechtop mogen staan in volle lengte, zoals je bent. Daar is een mensenleven voor nodig, soms meer dan dat. Een groter en breder perspectief, want een mens alleen kan dat onmogelijk voltooien. Niet alleen, niet zomaar, niet in één leven.

Ik ben gelukkig niet alleen. Ik heb een familie, man en kinderen, en ik heb ook al kleinkinderen gekregen. “Kinderen zijn uw kinderen niet”, zei de Profeet. Kleinkinderen zeker niet. Nu mijn eigen kinderen zelf ouder zijn, wordt het mij nog duidelijker. We maken onze eigen toekomst niet, we zijn slechts één speldenprik in ruimte én tijd. Sommige mensen wéten dat, vanuit lectuur, meditatie, gebed... Ik heb de concrete levenservaring nodig om dat te beseffen. Loslaten is voor mij leven, bewust met de mensen en de dingen omgaan. Mijn spirituele zoektocht groeit in de verbondenheid van lijf en leden met anderen, in de eerste plaats met mijn eigen lichaam en bloed. Maar ook in gemeenschap met hen die samenkomen rond een persoon die gezegd heeft: “Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed. Dit ben ikzelf gegeven voor de wereld.” Dat helpt mij om bewust te leven, standvastigheid te vinden in wat belangrijk is, zodat ik kan en mag loslaten. Loslaten kan niet zonder verbinding, hier en nu, met mensen, met een gemeenschap.

Loslaten is natuurlijk verliezen: je moeder sterft, je kind gaat weg, je wordt zwaar ziek, je gaat op pensioen... Allemaal ervaringen waarbij de balans even weer uit evenwicht komt en je standvastigheid zoek raakt. Bewust met zo'n momenten omgaan in gesprek, in gebaren en symbolen, dat werkt helend. De moederkoek begraven onder een boom, je eerste maandstonden in afzondering doorbrengen, een te vroeg geboren kindje een naam geven en een begraafplaats – die rituelen, ze lijken soms primitief of onbenullig, maar ze hebben betekenis. Rituelen helpen om los te laten.

Mijn oudste zoon volgde zijn eigen dynamiek in het afscheid nemen van thuis: eerst op kot, dan verliefd en gaan samenwonen, een kindje krijgen, trouwen voor de wet en enkele maanden daarna een groot feest, met een prachtige viering van het leven, in dankbaarheid om het nest dat hij verliet en om het nieuwe nestje dat hij samen met zijn vrouw aan het bouwen was. En de kleine Isa als levend bewijs tussen hen in. Ik had dit feest nodig, als een afronding van mijn ‘moederschap’, als het begin van een nieuwe fase, ook in mijn leven. Het deed pijn maar gaf ook enorm veel vreugde. En dat zal zo blijven, bij elk einde, bij elk begin.

Loslaten kan ook niet zonder uitzicht op eeuwigheid, bestaan buiten tijd en ruimte. De wereld is niet met mij begonnen en zal ook niet met mij eindigen. Dat weet ik en ik probeer het als een diep besef in mij wortel te laten schieten. Mijn geloof wijst mij hierin de weg en geeft me vertrouwen. “Trek

weg uit je land en ga naar het land dat ik u zal wijzen.” In de drukte en het lawaai van deze wereld wordt deze stem moeilijk gehoord. In de stilte vindt deze uitnodiging gehoor, in de realiteit van het dagelijkse doen en laten schiet ze wortel. Neem het risico van het vertrouwen, laat oude zekerheden los en laat je verrassen door het onverwachte, het onverhoopte. Ik kan dit enkel omdat ik ook dat andere woord ken, die verre belofte: “Ik ben God en niemand anders. Ik zal er altijd zijn voor jou.” En zo iets mag ik ook ervaren in de band tussen ouders en kinderen, man en vrouw, vriend en vriendin... Misschien hebben andere mensen – zoals geestelijken – deze tastbare aanwezigheid van het eeuwig goddelijke niet zo sterk nodig, ik kan in ieder geval niet zonder.

Mantelzorg

Ik eindig waar ik begonnen ben, bij mijn moeder. Ze kreeg mij als vierde kind in vier jaar. Ik was stil en niet opvallend. Ik bleef tot mijn vijfde thuis, bij mijn moeder. Naast haar aan de keukentafel waste ik de aardappelen schoon en dan zong zij: “Qué sera, sera... wat zijn moet dat zal zo zijn.” Het is een refrein dat zich onbewust heel diep in mijn wezen heeft genesteld.

Bijna even sterk als de scheur van mijn geboorte. Het helpt mij om los te laten én te verankeren. Net zoals “Zoals een hert reikhalst naar levend water” of “Die mij droeg op adelaarsvleugels” en zovele andere woorden van profeten en psalmisten en dichters van kerkliederen die mijn voeding geworden zijn op de weg naar het eeuwig loslaten.

En 's avonds als ik mij overgeef aan de slaap voel ik in mijn rug de warmte van mijn geliefde die zich tegen me aanleitet. En dan klinken de woorden als muziek in de oren. “Zoals een mantel om mij heengeslagen, zo is mijn God.” En ik vraag me af: “Is dat dezelfde God tot wie de monnik bidt, alleen in zijn cel?”

Roos Maes is gehuwd en moeder van twee zonen. Ze was achtereenvolgens pastor van de Universitaire Parochie in Leuven, stafmedewerker bij Broederlijk Delen, diensthoofd animatiepastoraal in een verzorgingstehuis en algemeen pastor van de christelijke beweging van arbeidervrouwen (KAV). In al die sectoren ontloopte Maes zich ook als gewaardeerd columnist. Sinds kort is zij gepensioneerd.

Een hand van vertrouwen

Beeldmeditatie

Dirk Hanssens osb

Zoals in zovele schilderijen van Felix de Boeck (1898-1995) spelen ook in dit werk van hem de cirkels een magische rol. Hier wentelen ze door elkaar als draaiende wielen van hemellichamen aan het firmament. Het is dan ook een lichaam dat op dit paneel staat afgebeeld – het lichaam van een geknielde vrouw die haar bekken vooruitduwt en haar schouderbladen in een achterwaartse beweging bij haar hielen probeert te brengen. En kosmisch is dat lichaam ook al: het verkeert in barensood. De vrouw staat op het punt om – zoals alles in het uitdijende heelal – in pijn nieuw leven te schenken. De barensood spant haar op als een boog. De hand die uit het schilderij lijkt te komen, is er een van iemand die geeft en smeekt, loslaat en ontvangt.

Maar dan dat hoofd dat boven de gigantische, gloeiende 'zeepbel' ligt! Met een gelaat als van een dode die, net na de ultieme stervenskramp, alle sereniteit teruggewonnen heeft. Onwillekeurig denk je dan aan wat de filosofe Patricia de Martelaere in haar Titus Brandsma-lezing in 2001 verkondigde: "De kunst van het sterven is niets anders dan de kunst van het leven: loslaten. Wat schrik heeft voor de dood is hetzelfde in ons als wat in het zwembad de kant niet durft los te laten. De ziel is datgene wat wil loslaten." Of aan dit 'Klein danklied', een vers van Ad den Besten, in de bundel *Een stem boven het water uit* (1973):

Gij hebt, o God, dit broze
bestaan gewild,
hebt boven 't nameloze
mij uitgetild, –

Laat mij dan dankbaar leven
de volle tijd
geborgen in de beven-
de zekerheid,

dat ik niet uit dit smal en
onvast bestand
van mijn bestaan zal vallen
dan in uw hand.

De hand, waarin het lied zijn einde vindt, komt er even nadrukkelijk in naar voren als in *Barensood*. Als een hand die de geboorte begeleidt, het sterfproces in een veilige bedding voert en bij alles wat zich daar-tussen afspeelt tot loslaten uitnodigt. Een hand van vertrouwen.

Felix de Boeck, *Barensood*,
olie op plaat,
80 x 60 cm, 1975.
© Felix de Boeckmuseum,
Drogenbos.